

NARODOWY BANK POLSKI
DEPARTAMENT SYSTEMU PŁATNICZEGO

OCENA FUNKCJONOWANIA POLSKIEGO
SYSTEMU PŁATNICZEGO W II PÓLROCZU 2006 ROKU

MARZEC 2007

I. WSTĘP

Departament Systemu Płatniczego Narodowego Banku Polskiego przedstawia materiał oceniający funkcjonowanie krajowego systemu płatniczego w II półroczu 2006 r.

Materiał powyższy zawiera półroczną informację o:

- 1) funkcjonowaniu systemów SORBNET i SORBNET-EURO, prowadzonych przez NBP,
- 2) funkcjonowaniu systemów ELIXIR i EuroELIXIR, prowadzonych przez Krajową Izbę Rozliczeniową S.A.,
- 3) systemach rozrachunku papierów wartościowych,
- 4) rynku kart płatniczych,
- 5) oszustwach w zakresie rozliczeń pieniężnych przeprowadzanych za pośrednictwem banków,
- 6) działaniach nadzorczych podjętych w NBP w zakresie nadzoru nad systemami płatności i agentami rozliczeniowymi,
- 7) działaniach w zakresie standaryzacji,

ogólną ocenę funkcjonowania polskiego systemu płatniczego w ostatnim półroczu, a ponadto, po raz pierwszy, ocenę poziomu rozwoju obrotu bezgotówkowego w Polsce.

II. SYSTEMY SORBNET i SORBNET-EURO

W II półroczu 2006 r. najważniejszymi działaniami, związanymi z systemami SORBNET i SORBNET-EURO, były:

- 1) zmiany w obu ww. systemach zwiększające ich funkcjonalność,
- 2) dostosowania infrastruktury prawnej NBP, w tym zmiany w regulacjach wewnętrznych NBP w związku z dostosowaniem do zmian w systemach SORBNET i SORBNET-EURO,
- 3) prace analityczne dotyczące obu omawianych systemów.

Ad 1)

W ramach zmian technologicznych w systemach SORBNET i SORBNET-EURO wprowadzono podwyższenie wymagań technicznych dla aplikacji bankowej systemu SORBNET i SORBNET-EURO (modułu SORBNET_BW), w szczególności:

- blokowanie konta dostępu nieużywanego przez 40 dni,
- wprowadzenie dodatkowej kontroli zleceń do oddziału NBP na zgodność z NRB rachunku nadawcy,
- dodanie możliwości automatycznego zwrotu zleceń z oddziału NBP.

Wprowadzone zmiany wynikały głównie z uwag, spostrzeżeń i postulatów zgłaszanych przez uczestników systemów do Departamentu Systemu Płatniczego w trakcie użytkowania ww. aplikacji i jej wykorzystywania w bieżącej pracy w systemach SORBNET i SORBNET-EURO.

Produkcyjne uruchomienie nowej wersji aplikacji bankowej (modułu SORBNET_BW) miało miejsce w dniu 6 grudnia 2006 r.

Ad 2)

W związku ze zmianami funkcjonalnymi w systemie SORBNET, zmianami w systemie TARGET (przystąpienie od listopada 2006 r. Estonii, poprzez Bank Włoch, tj. tak jak Polska, zaś od stycznia 2007 r. Słowenii w związku z jej wejściem do strefy euro) oraz zmianami wymagań technologicznych w obszarze systemu SORBNET i SORBNET-EURO odpowiednio dostosowano dokumentację prawną obu systemów. Biorąc pod uwagę powyższe zmiany, przeprowadzone zostały odpowiednie aktualizacje przepisów wewnętrznych NBP (Uchwała nr 27/2006 Zarządu NBP z dnia 13 listopada 2006 r. zmieniająca uchwałę nr 12/2000 w sprawie wprowadzenia wzoru umowy w sprawie warunków otwierania i prowadzenia rachunku RTGS w systemie SORBNET-EURO) oraz zmiany w umowach rachunku bankowego dla systemu SORBNET i SORBNET-EURO odnoszących się do banków i KDPW. Nowa uchwała uwzględnia ostatnie zmiany, jakie zostały wprowadzone w systemie SORBNET-EURO, w tym w szczególności zmianę dotyczącą zmniejszenia limitu kredytu śróddziennego w euro udzielanego NBP (z kwoty 350 mln euro dziennie na 100 mln euro) oraz podwyższenie wymagań technicznych dla aplikacji bankowej systemu SORBNET-EURO w odniesieniu zarówno do banków, jak i KDPW. Uchwała usunęła z umowy rachunku bankowego prowadzonego w systemie SORBNET-EURO załączniki zawierające strukturę przesyłek oraz rodzaje i strukturę komunikatów przekazywanych między bankiem a DSP, przenosząc zawarte w nich wymagania do instrukcji szczegółowej aplikacji. Przyjęte zmiany podyktowane były częstymi zmianami technicznymi, które powodowały konieczność wprowadzenia zmian w załącznikach do umowy i w konsekwencji częste aneksowanie zawartych umów i aktualizowanie samej uchwały Zarządu NBP.

Ad 3)

W II półroczu 2006 r. zostało przeprowadzone po raz pierwszy przez DSP badanie satysfakcji obsługi rachunków banków prowadzonych w systemach SORBNET i/lub SORBNET-EURO. Celem przeprowadzenia wyżej wymienionego badania, opartego na wypełnieniu anonimowych ankiet przez banki i przesłaniu ich za pośrednictwem Związku Banków Polskich, było uzyskanie oceny poziomu świadczonych usług dla banków przez pracowników DSP, jak również oceny funkcjonowania systemów SORBNET i/lub SORBNET-EURO. W ankiecie wzięło udział 56 banków, tj. wszystkie banki uczestniczące w systemie SORBNET. Wyniki ankiety wskazują na wysoki poziom satysfakcji klientów DSP (41% ocen bardzo dobrych i 59% ocen dobrych). Dodatkowo, obok przeważającej oceny o pełnej akceptacji obecnych zasad funkcjonowania obu systemów RTGS, niektóre banki przekazały w ramach ankiety szereg postulatów odnośnie do funkcjonalności i poziomu bezpieczeństwa obu systemów. Postulaty te znalazły również odzwierciedlenie w oficjalnym wystąpieniu Związku Banków Polskich w grudniu 2006 r.

Po otrzymaniu ww. ankiet oraz pisma ZBP, DSP, w porozumieniu z Departamentem Informatyki i Telekomunikacji oraz Departamentem Ochrony NBP, podjął analizę proponowanych zmian, oceniając możliwości i termin możliwego ich wprowadzenia. Z uwagi na podporządkowanie wszelkich prac w zakresie systemu SORBNET i SORBNET-EURO priorytetowemu przygotowywaniu się NBP do uczestnictwa w systemie TARGET2, większość ze zgłoszonych propozycji zmian funkcjonalnych w systemie SORBNET i/lub SORBNET-EURO zostanie wprowadzona w życie w kolejnej wersji systemu, tj. od maja 2008r., czyli z dniem rozpoczęcia uczestnictwa NBP w systemie TARGET2. Pozostała część zgłoszonych zmian może zostać wprowadzona w terminie późniejszym lub wymaga dalszej analizy. O stanowisku NBP wobec ww. zgłoszonych postulatów banki zostały poinformowane w styczniu 2007 r. na spotkaniu w ZBP.

W ramach prac związanych z bezpieczeństwem systemu SORBNET-EURO, kontynuowane były prace nad tzw. *Action plan* – dokumentem będącym rezultatem przeprowadzonej analizy ryzyka w obszarze systemu SORBNET-EURO, opisującym działania pozostające do zrealizowania w celu minimalizacji ryzyka wynikającego z wystąpienia określonego zagrożenia. Wynikiem przeprowadzonych prac było zwiększenie bezpieczeństwa sieci poprzez podłączenie stacji roboczych SORBNET-EURO do wydzielonych i odpowiednio skonfigurowanych segmentów w sieci komputerowej. Umożliwiło to spełnienie kolejnego wymagania określonego w wytycznych ESBC dotyczących bezpieczeństwa systemu TARGET (*TARGET Risk Management Framework*).

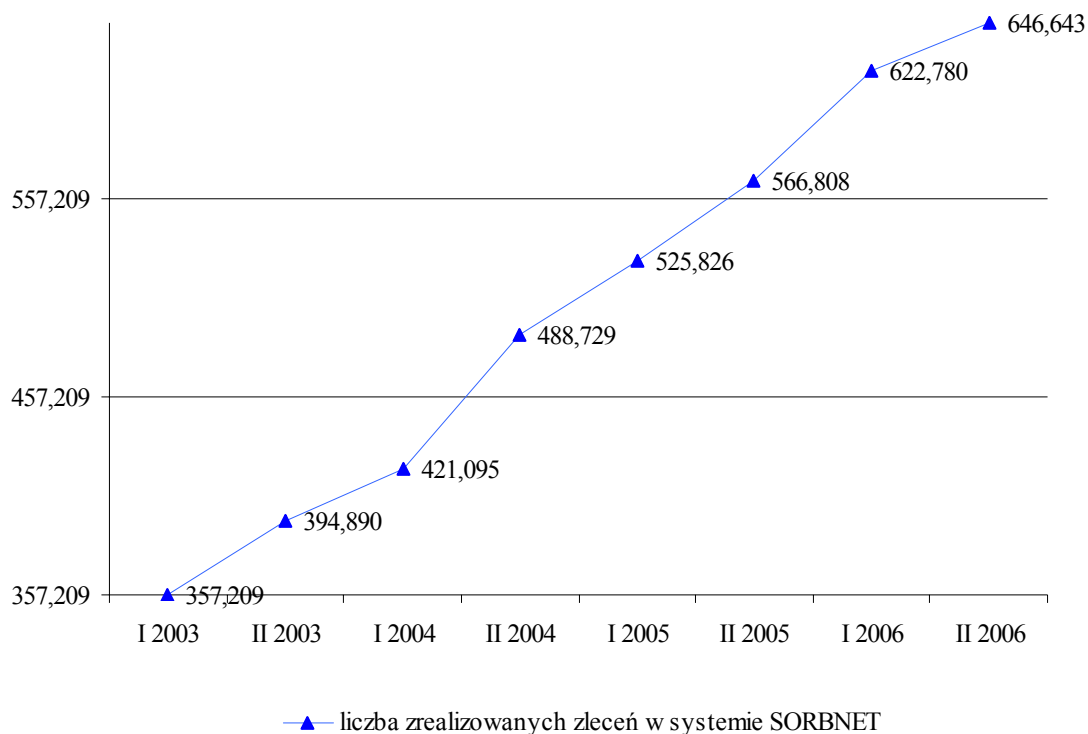
Dodatkowo, zgodnie z ww. wymaganiami, kontynuowane były inne działania dostosowawcze do wymagań stawianych przez ESBC przed krajowymi komponentami systemu TARGET. W ramach tych prac kontynuowano prace nad wprowadzeniem i aktualizacją planu ciągłości działania dla NBP (PCD – NBP) w zakresie systemu SORBNET-EURO, w tym scenariuszy i procedur działania w określonych sytuacjach awaryjnych. Z pozytywnymi wynikami przeprowadzone zostały 2 testy PCD-NBP w odniesieniu do systemu SORBNET-EURO (technologiczny i logistyczny).

W II półroczu 2006 r. zintensyfikowano prace mające na celu przygotowanie NBP i polskiego środowiska bankowego do przejścia z rozliczeniami w euro z systemu TARGET do systemu TARGET2. Na posiedzeniu w dniu 10 listopada 2006 r. Zarząd NBP potwierdził decyzję o przystąpieniu NBP do systemu TARGET2 z dniem 18 maja 2008 r. Następnie na posiedzeniu w dniu 22 grudnia 2006 r. Zarząd NBP zaakceptował wniosek o realizację Projektu SORBNET-EURO – TARGET2. Jednocześnie z końcem roku zakończyła pracę Komisja ds. Systemu TARGET2, powołana w celu wypracowywania stanowiska NBP w sprawach dotyczących przyszłego uczestnictwa NBP w systemie TARGET2.

Zintensyfikowano także współpracę ze środowiskiem bankowym i innymi podmiotami zainteresowanymi uczestnictwem w systemie TARGET2. W tym celu powołano Klub TARGET2, którego zadaniem jest wymiana informacji w kwestii przystąpienia do systemu TARGET2 oraz konsultowanie spraw związanych z przejściem polskiego sektora bankowego do tego systemu. W 2006 r. miały miejsce dwa spotkania Klubu TARGET2 – w dniu 14 września oraz w dniu 17 listopada. Jednym ze skutków ww. prac oraz innych działań NBP (m.in. ankiety mającej na celu wskazanie preferowanego przez poszczególne banki scenariusza uczestnictwa banku w systemie TARGET2) było zgłoszenie się w IV kwartale 2006 r. jednego banku (a w I kwartale 2007 r. kolejnych dwóch banków) deklarującego przystąpienie do systemu TARGET2 wraz z NBP w maju 2008 r.

W okresie II półrocza 2006 r. w systemie SORBNET zrealizowano 646.643 zlecenia (średnio dziennie 5.136 zleceń), co w porównaniu do 622.780 operacji w I półroczu 2006 r. stanowi wzrost o ok. 3,8 %. Średnia dzienna wartość realizowanych w DSP zleceń wyniosła 151,2 mld zł. Średnia kwota jednego zlecenia płatniczego wyniosła ok. 29,4 mln zł (27,9 mln zł w poprzednim półroczu), co stanowi ponad 11 tys.-krotność średniej kwoty jednego zlecenia w systemie ELIXIR (2.669 zł). Z ogólnej liczby 646.643 zleceń zrealizowanych w systemie SORBNET 546.424 (85%) dotyczyło zleceń banków (w tym 468.746 zleceń klientowskich), 59.790 (9 %) zleceń NBP, 20.465 (3 %) zleceń KIR S.A. i 19.964 (3 %) zleceń KDPW S.A.

Wykres 1. Liczba transakcji zrealizowanych w systemie SORBNET w latach 2003 – 2006.

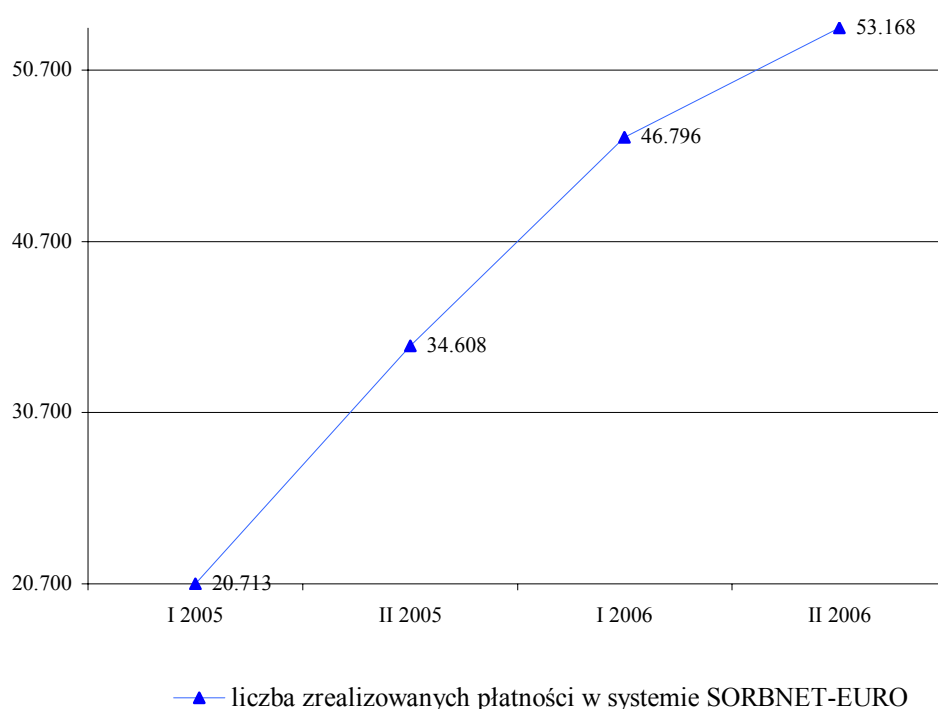
W II półroczu 2006 r. w systemie SORBNET-EURO zrealizowanych zostało 53.168 transakcji w euro, co daje średnią dzienną liczbę transakcji w wysokości 415 zleceń i stanowi wzrost odpowiednio o 13,6% i 12,8% w porównaniu do I półrocza. Zdecydowaną większość (94,1%) stanowiły zlecenia transgraniczne, w szczególności płatności przychodzące do systemu, których wolumen w tym okresie wyniósł 40.514 zleceń, co stanowiło nieco ponad 76% ogólnej liczby transakcji zrealizowanych w systemie. Wolumen zleceń transgranicznych wysłanych wyniósł 9.528, co stanowiło około 18% wszystkich zleceń. Liczba płatności krajowych zrealizowanych w systemie spadła w porównaniu do I półrocza i wyniosła 3.126 zleceń, stanowiąc tym samym około 6% ogólnego wolumenu transakcji, z czego zdecydowaną większość stanowiły transakcje międzybankowe.

Rzeczywista wartość płatności rozliczonych przez system SORBNET-EURO, tj. po odliczeniu wartości transakcji związanych z kredytem intraday, w II półroczu 2006 r. wyniosła 18,7 mld euro, co daje średnią dzienną wartość transakcji w wysokości blisko 146,3 mln euro i przeciętną wartość pojedynczego zlecenia równą 352,1 tys. euro. Stanowiło to wzrost odpowiednio o 20,6%, 20% i 6% w porównaniu do I półrocza 2006 r. Spośród ogólnej wartości transakcji rozliczonych przez system SORBNET-EURO, blisko 89% stanowiły płatności transgraniczne. Relacja zleceń wysłanych i zleceń otrzymanych w strukturze

płatności transgranicznych była zbliżona i wyniosła w obu przypadkach 44%, z czego zdecydowaną większość stanowiły zlecenia międzybankowe. Wśród płatności krajowych, których udział w ogólnej wartości zrealizowanych zleceń spadł w porównaniu do I półrocza i wyniósł 11%, również zlecenia międzybankowe stanowiły zdecydowaną większość.

Wskazać też należy powolny, ale stały wzrost liczby i wartości zleceń zrealizowanych w systemie SORBNET-EURO w poszczególnych miesiącach II półrocza 2006 r. O ile w lipcu liczba takich zleceń wyniosła 8.180 o wartości 2,64 mld euro, to w grudniu 2006 r. wielkości te wynosiły odpowiednio 9.049 zleceń o łącznej wartości blisko 3,46 mld euro.

Wykres 2. Liczba transakcji zrealizowanych w systemie SORBNET-EURO w latach 2005 – 2006.

Powolny, ale stabilny wzrost liczby zleceń realizowanych w systemach SORBNET-EURO i EuroELIXIR w poszczególnych miesiącach II półrocza 2006 r. sprawiał, że stałemu wzrostowi ulegał udział płatności w euro rozliczanych przez ww. systemy, stanowiące krajową infrastrukturę rozliczeń w euro, w ogólnej liczbie płatności w euro rozliczanych przez polskie banki. O ile w lipcu 2006 r. udział ten wynosił 20,2 %, to w grudniu 2006 r. udział ten wyniósł 22,1 %.

III. SYSTEMY KRAJOWEJ IZBY ROZLICZENIOWEJ S.A.

W II półroczu 2006 r. najważniejszym działaniem, związanymi z systemami Krajowej Izby Rozliczeniowej S.A., było przede wszystkim powolne zwiększanie wolumenu transakcji rozliczanych w systemie EuroELIXIR.

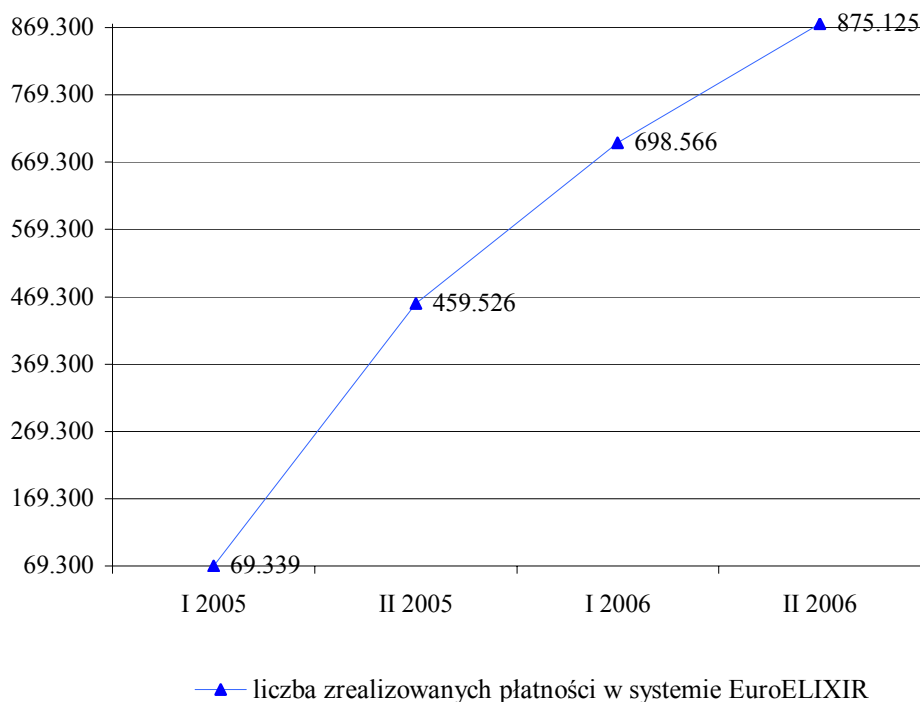
W II półroczu ub.r. w systemie EuroELIXIR zrealizowanych zostało 875.125 transakcji w euro, co daje średnią dzienną liczbę transakcji w wysokości 6.846 zleceń. W porównaniu do 698.566 transakcji w poprzednim półroczu oznacza to wzrost wolumenu o ok. 25%, co jest przyrostem bardzo wysokim w ciągu tak krótkiego okresu czasu. W strukturze zleceń zdecydowaną większość, blisko 75,4%, stanowiły płatności transgraniczne, w szczególności płatności przychodzące do systemu, których wolumen w tym okresie wyniósł 460.677 zleceń, stanowiąc 69,8 % udziału w ogólnej strukturze zleceń zrealizowanych w systemie. Wolumen zleceń transgranicznych wysłanych z systemu wyniósł 199.164, co stanowiło około 30,2 % wszystkich zleceń. Również w tym przypadku należy podkreślić porównanie do poprzedniego półrocza, gdzie liczba takich transakcji wyniosła 146.813. W tej kategorii płatności przyrost wolumenu w ciągu 6 miesięcy osiągnął prawie 36%, co wyraźnie wskazuje na bardzo pozytywne zjawisko, jakim jest wzrastająca rola systemu EuroELIXIR w rozliczaniu płatności detalicznych w euro oraz powolne wyrównywanie proporcji pomiędzy zleceniami wysyłanymi a otrzymywanymi zza granicy. Płatności krajowe w wysokości 215.284 zlecenia stanowiły nieco ponad 24,6 % ogólnego wolumenu transakcji.

Łączna wartość płatności rozliczonych przez system EuroELIXIR w II półroczu 2006 r. wyniosła 4,13 mld euro (3,54 mld euro w poprzednim półroczu), co daje średnią dzienną wartość transakcji w wysokości blisko 32,3 mln euro i przeciętną wartość pojedynczego zlecenia równą 4,7 tys. euro.

Ponadto należy wspomnieć o przygotowaniach Izby do obsługi nowych produktów oraz o pracach związanych z dostosowywaniem się Izby do produktów SEPA.. Realizując strategię dywersyfikacji działalności KIR S.A., przyjętej w planie strategicznym na lata 2006-2010, Izba w najbliższym okresie rozpocznie świadczenie dwóch nowych, perspektywicznych usług: EBPP (Elektroniczna Prezentacja i Płatność Rachunków) i PayByNet. Usługa EBPP w założeniach ma pozwalać na dokonywanie transferu faktur lub rachunków w postaci dokumentów elektronicznych od masowych dostawców usług do ich odbiorców oraz na umożliwienie tym ostatnim dokonania automatycznej płatności za te usługi poprzez elektroniczne kanały dostępu do rachunków i usług bankowych. PayByNet to z kolei usługa dedykowana dla potrzeb zakupów internetowych, gdzie przelew z rachunku kupującego jest

bezpośrednio realizowany na konto sprzedawcy. Założenia funkcjonalne dla obu ww. produktów są już zakończone, dla ich produkcyjnego uruchomienia potrzeba podpisania odpowiednich umów z klientami (m.in. sklepami internetowymi) oraz przede wszystkim z bankami, prowadzącymi rachunki klientów, którzy będą dokonywali zapłaty za faktury lub zakupione towary.

Wykres 3. Liczba transakcji zrealizowanych w systemie EuroELIXIR w latach 2005 – 2006.

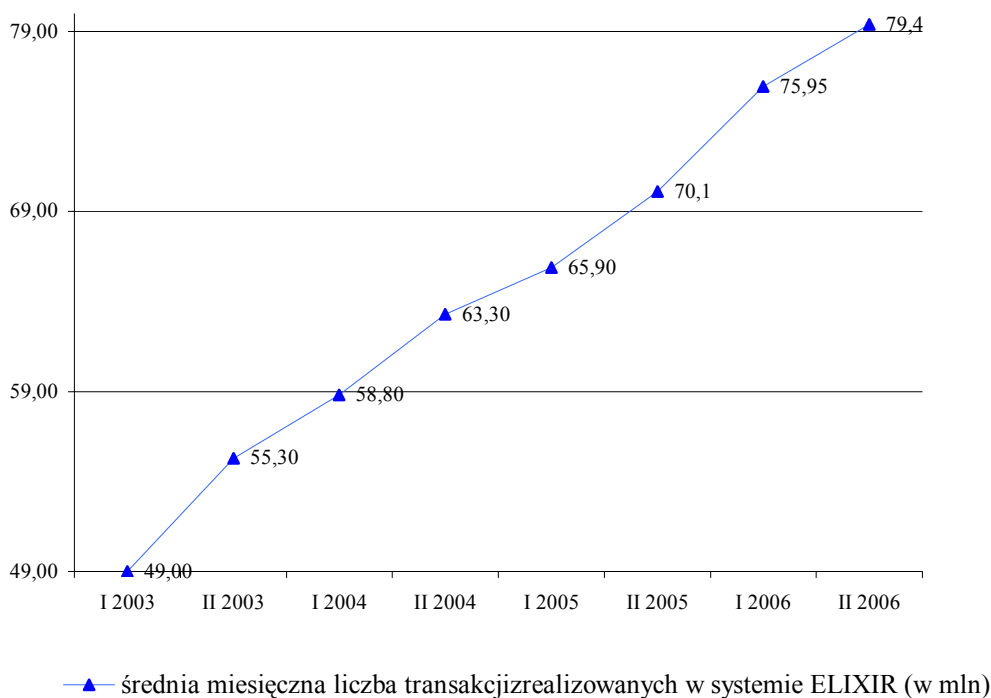

W II półroczu 2006 r. Izba rozpoczęła również prace nad osiągnięciem statusu tzw. „SEPA Compliant ACH”, czyli izby rozliczeniowej gotowej do przetwarzania instrumentów SEPA (tj. paneuropejskiego polecenia przelewu oraz paneuropejskiego polecenia zapłaty). Dla Izby gotowość do rozliczania ww. instrumentów ma ogromne znaczenie, gdyż jest podstawowym warunkiem stania się częścią paneuropejskiej infrastruktury rozliczeniowej również po wejściu Polski do strefy euro.

W omawianym okresie średnie miesięczne obroty brutto KIR S.A. w systemie ELIXIR wyniosły 212,1 mld zł, co w porównaniu do 185,4 mld zł w I półroczu 2006 r. oznacza wzrost o 14,4 %. Średnia miesięczna liczba transakcji w systemie ELIXIR w II półroczu 2006 r. wyniosła 79,40 mln (75,95 mln w I półroczu 2006 r.), tj. wzrosła o 4,5 %.

Zlecenia uznaniowe stanowiły 98,4 % obrotów, obciążeniowe natomiast tylko 1,6 %, co i tak jest znacznie wyższym udziałem w porównaniu do poprzedniego półrocza (zaledwie 0,45%). Ten wskaźnik z kolei pokazuje kolejne pozytywne zjawisko, jakim jest rosnący wolumen obrotów polecenia zapłaty, czyli formy rozliczeń, której promocją sektor bankowy jest bardzo zainteresowany.

Wykres 4. Liczba transakcji zrealizowanych w systemie ELIXIR w latach 2003 - 2006.

W II półroczu 2006r. obroty brutto w systemie ELIXIR w podziale wg sesji rozrachunkowych kształtowały się następująco:

- sesja poranna - 40,6 %,
- sesja popołudniowa - 20,1 %,
- sesja wieczorna - 39,3 %.

IV. SYSTEMY ROZRACHUNKU PAPIERÓW WARTOŚCIOWYCH

W II półroczu 2006 r. najważniejszymi wydarzeniami związanymi z systemami rozrachunku papierów wartościowych były:

1. Prace związane z wdrożeniem nowego systemu depozytowo-rozliczeniowego w KDPW S.A. w zakresie dostosowania platformy sprzętowo-systemowej do potrzeb nowego systemu. Zakończono prace związane z konfiguracją i doskonaleniem działania

zmodernizowanej platformy systemu depozytowo-rozliczeniowego oraz prace związane z konfiguracją i doskonaleniem działania wdrożonych wcześniej rozwiązań zwiększających niezawodność i dostępność systemów *High Availability-System* wspierający replikację danych i uruchamianie aplikacji - w przypadku awarii oparte o oprogramowanie MIMIX. Wdrożenie nowego systemu KDPW S.A. przewiduje w 2008 r.

2. W II połowie 2006 r. miał miejsce w KDPW S.A. wzrost skali zawieszonych rozliczeń transakcji. Zaistnienie zawieszonych spowodowane było w zdecydowanej większości przypadków nieterminowym dostarczeniem stosownych instrukcji do przelewów posttransakcyjnych w trakcie trwania „głównej” sesji rozliczeniowej w Krajowym Depozycie (rozpoczynającej się o godz. 10.30).

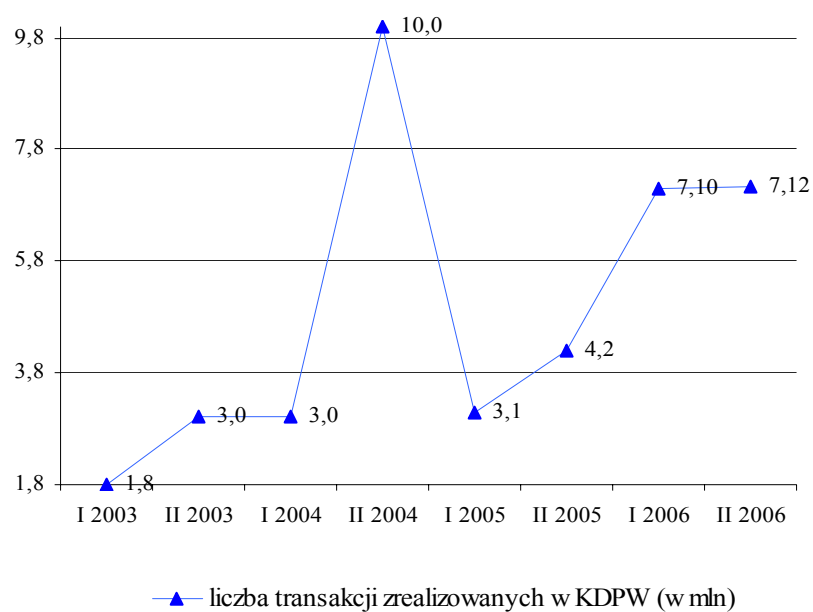
W KDPW S.A. prowadzone były prace implementacyjne związane z poprawieniem algorytmu kontroli pokrycia (zakończone w 2007 roku), co wraz z innymi proponowanymi rozwiązaniami powinno ograniczyć liczbę dokonywanych zawieszonych w rozliczeniach transakcji.

3. W systemie SKARBNET miały miejsce następujące zmiany:
 - a. wprowadzenie możliwości przeprowadzania przetargów bonów skarbowych emitowanych na okresy od 1 do 90 dni (modyfikacja ta jest związana z zmianą rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 26 czerwca 2006 r. w sprawie warunków emitowania bonów skarbowych (Dz. U. Nr 113, poz. 771),
 - b. umożliwienie podawania przez Dealerów Skarbowych Papierów Wartościowych na przetargach bonów i obligacji skarbowych ceny przetargowej wyrażonej w procentach.

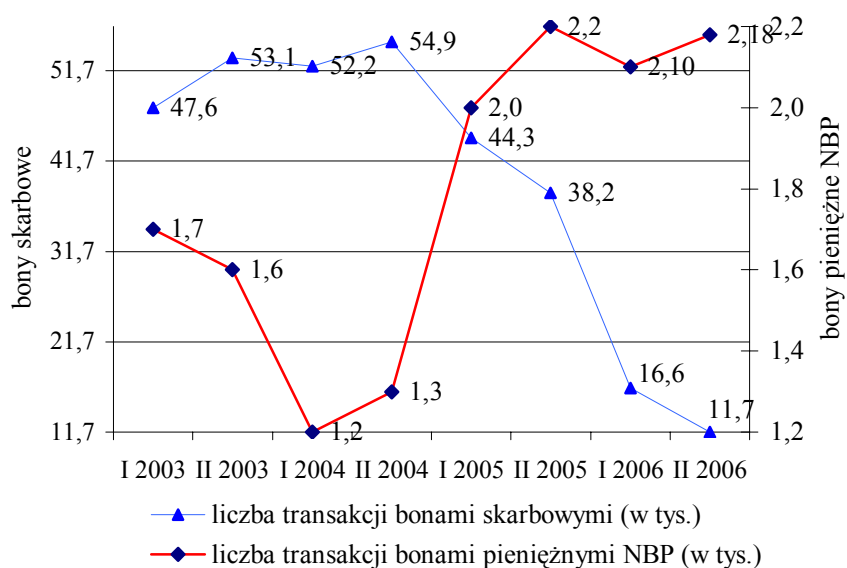
W II półroczu 2006 r. KDPW S.A. rozliczył 7.118.359 transakcji na łączną wartość 3.265,5 mld zł (w I półroczu 2006 r. odpowiednio 7.102.537 transakcji o wartości 3.180,3 mld zł).

W omawianym okresie Rejestr Papierów Wartościowych przetworzył 11.669 transakcji bonami skarbowymi o wartości 180,2 mld zł (w I półroczu 2006 r. 16.570 transakcji o wartości 352,2 mld zł), oraz 2.181 transakcji bonami pieniężnymi NBP na kwotę 1.065 mld zł (2.104 transakcje o wartości 1.101 mld zł w I półroczu 2006 r.).

Wykres 5. Liczba transakcji zrealizowanych w KDPW w latach 2003 - 2006.

Wykres 6. Liczba transakcji bonami skarbowymi i bonami pieniężnymi zrealizowanych w RPW w latach 2003 - 2006.

V. KARTY PŁATNICZE

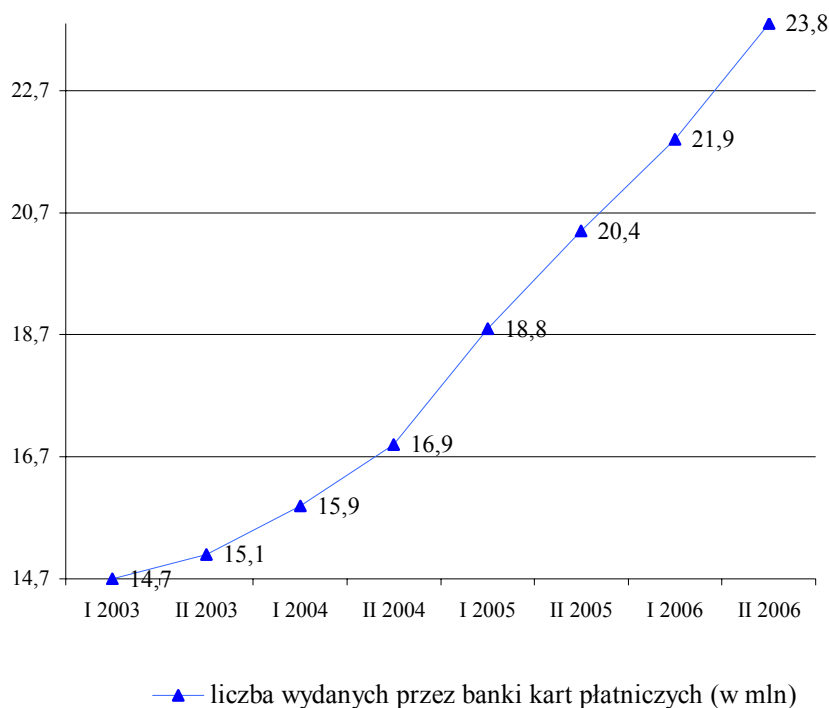
W II półroczu 2006 r. na rynku kart płatniczych zaszły następujące zmiany:

- 1) Utrzymała się tendencja wzrostowa liczby kart płatniczych. Według danych na koniec grudnia 2006 r. banki wydały 23,848 mln kart, co oznacza wzrost w ciągu półrocza o 8,9 %.
- 2) Wzrosła liczba i wartość transakcji dokonywanych kartami. W II półroczu 2006 r. kartami zrealizowano 473,6 mln transakcji o wartości 117,1 mld złotych, co oznacza wzrost w stosunku do I półrocza 2006 r. odpowiednio o 8,4 % i 14,9 %, natomiast w stosunku do analogicznego okresu roku ubiegłego odpowiednio o 16,8 % i 17,9 %.
- 3) Znacznie wzrosła liczba kart kredytowych (o 23,7 % w porównaniu do czerwca 2006 r.). Jest to bardzo pozytywna tendencja, bowiem karty kredytowe, w odróżnieniu od kart debetowych, są głównie wykorzystywane do dokonywania płatności bezgotówkowych (ponad 90% liczby transakcji dokonywanych kartami kredytowymi to transakcje bezgotówkowe). Znacząco wzrósł również udział kart kredytowych w ogólnej liczbie wydanych kart. Udział poszczególnych rodzajów kart w liczbie wydanych kart kształtował się na koniec grudnia 2006 r. następująco:
 - karty debetowe 71,1 % (na koniec grudnia 2005 r. stanowiły 75,5 %),
 - karty kredytowe 26,6 % (na koniec grudnia 2005 r. stanowiły 21,5 %),
 - karty obciążeniowe 2,3 % (na koniec grudnia 2005 r. stanowiły 3,0 %).
- 4) Nadal na rynku dominują karty oparte na technologii paska magnetycznego, których udział na rynku wyniósł na koniec grudnia 2006 r. 94,3%. Systematycznie rośnie liczba kart w standardzie EMV, które oprócz paska magnetycznego wyposażone są również w mikroprocesor. Liderem na rynku jest Bank Zachodni WBK SA, który wydał już ponad 1,2 mln takich kart.
- 5) Na koniec grudnia 2006 r. na rynku było ponad 141 tys. terminali POS, co oznacza, że w ciągu poprzednich sześciu miesięcy odnotowano wzrost o 11,7 %. Według danych przekazanych do NBP przez agentów rozliczeniowych, w punktach handlowo-usługowych na terenie naszego kraju dokonano w II półroczu 2006 r. ponad 194 mln transakcji bezgotówkowych o łącznej wartości ponad 23,2 mld zł. Oznacza to wzrost w porównaniu do analogicznego okresu poprzedniego roku odpowiednio o 34 % i 28 %.
- 6) Zaobserwowano wyższy niż w poprzednich okresach wzrost liczby bankomatów. Na koniec grudnia 2006 r. posiadacze kart mieli dostęp do 9.938 bankomatów na terenie kraju, co oznacza wzrost w porównaniu do I półrocza 2006 r. o ok. 8,6 %. Oprócz banków rozwijających własne sieci bankomatów, coraz większą liczbę bankomatów posiadają

niebankowi operatorzy, np. Euronet Polska Sp. z o.o., Cash4You (Diebold Poland Sp. z o.o.), eCard SA.

Zasygnalizowane powyżej tendencje wskazują, że rynek kart płatniczych należy do najbardziej dynamicznie rozwijających się rynków usług bankowych. Organizowane przez banki, wspólnie z organizacjami międzynarodowymi (VISA, MasterCard), akcje marketingowe, mające na celu edukację klientów i ich zachęcenie do dokonywania płatności bezgotówkowych, przynoszą pozytywny efekt. Zbierane przez NBP dane statystyczne pozwalają stwierdzić, iż stopniowo zmieniają się zachowania posiadaczy kart, którzy coraz częściej wykorzystują karty do dokonywania płatności bezgotówkowych. W drugim półroczu 40,16 % liczby i 19,7 % wartości transakcji dokonanych kartami płatniczymi stanowiły transakcje bezgotówkowe, w analogicznym okresie roku ubiegłego wskaźniki te wynosiły odpowiednio 35,26 % i 17,99 %.

Wykres 7. Liczba wydanych przez banki kart płatniczych w latach 2003 - 2006.

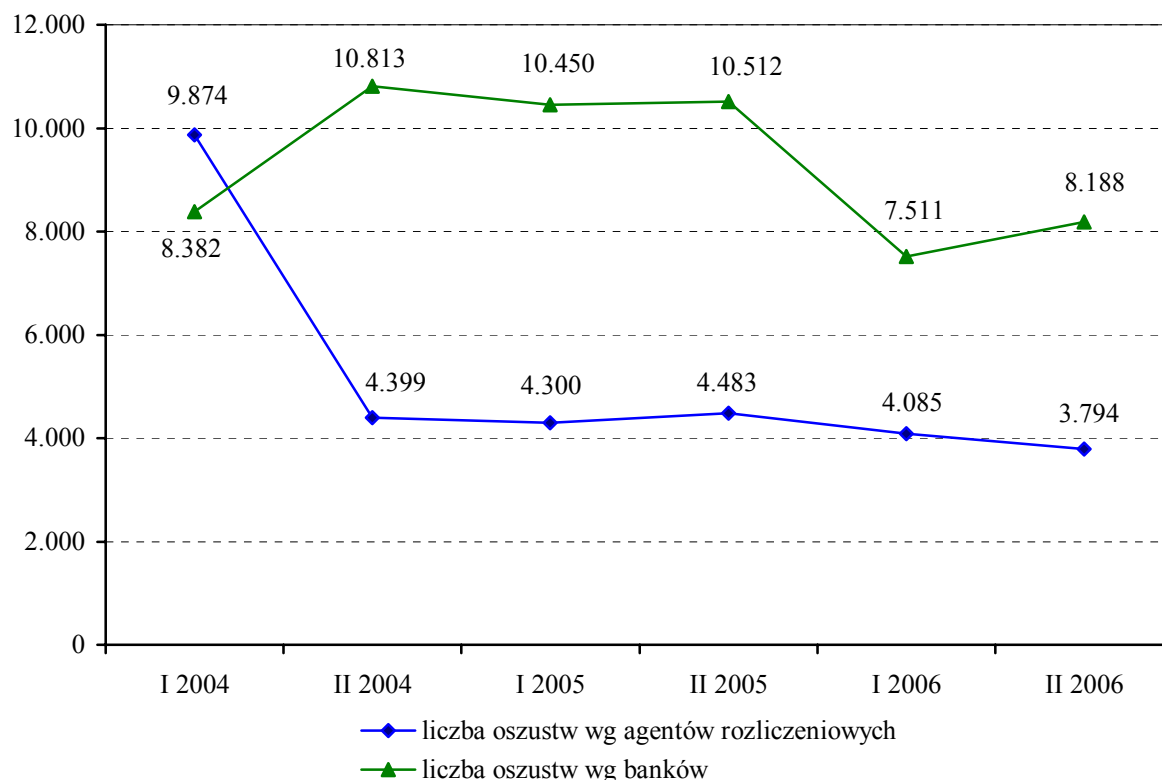
Należy również zauważyć, że w dniu 29.12.2006 r. Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumenta, po kilkuletnim postępowaniu wyjaśniającym w sporze pomiędzy organizacją handlową POHiD a bankami, wydał decyzję w sprawie opłaty „interchange”. Ponieważ decyzja została oficjalnie ogłoszona w dniu 5 stycznia 2007 r., problem ewentualnej zmiany sposobu ustalania ww. opłaty lub jej obniżenia zostanie szerzej opisany w „ocenie” dotyczącej I półrocza 2007 r.

VI. OSZUSTWA W ZAKRESIE ROZLICZEŃ PIENIĘŻNYCH PRZEPROWADZANYCH ZA POŚREDNICTWEM BANKÓW

Według danych przekazywanych przez banki, w II półroczu 2006 r. liczba operacji oszukańczych dokonanych kartami płatniczymi wyniosła 8.187, a wartość 5.997.285 zł. W porównaniu do poprzedniego półrocza liczba operacji wzrosła o 9%, natomiast wartość spadła o 19%. Z danych otrzymanych od agentów rozliczeniowych wynika, że dokonano 3.794 operacje oszukańcze kartami płatniczymi na kwotę 4.461.416 zł. Liczna operacji oszukańczych spadła o 7%, a wartość wzrosła o 24%. Transakcje oszukańcze wg danych przekazywanych przez agentów rozliczeniowych stanowią 0,02 % ogólnej wartości transakcji kartami płatniczymi rozliczanych przez poszczególnych agentów.

Z uwagi na różny zakres danych dotyczących oszustw dokonywanych kartami płatniczymi ujmowanych w sprawozdaniach, występuje rozbieżność w danych przekazywanych przez agentów rozliczeniowych oraz banki.

Wykres 8. Liczba oszustw wg banków i agentów rozliczeniowych w latach 2004 - 2006

Liczba oszustw przekazywana przez agentów rozliczeniowych jest znacznie mniejsza od liczby przekazywanej przez banki. Dane od agentów rozliczeniowych nie obejmują transakcji dokonywanych przez oszustów w bankomatach kartami skradzionymi wraz z PIN-kodem lub sfalszowanymi oraz transakcji oszukańczych dokonanych poza granicami kraju kartami

wydanymi w Polsce. Natomiast dane z banków nie obejmują bezgotówkowych transakcji oszukańczych dokonanych w Polsce kartami wydanymi w innych krajach.

W przypadku pozostałych form rozliczeń pieniężnych najbardziej niebezpieczne, choć mało liczne, są oszustwa dokonane z wykorzystaniem polecenia przelewu. W omawianym okresie stwierdzono 129 takich przypadków w porównaniu do 286 w poprzednim półroczu. Średnia wartość jednego oszukańczego przelewu zwiększyła się z ok. 8.444 zł do ok. 23.125 zł.

W II półroczu 2006 dokonano 43 transakcje oszukańcze z wykorzystaniem czeków, co oznacza spadek w stosunku do I półrocza 2006 r. o 28%.

Na podkreślenie zasługuje fakt braku odnotowania jakichkolwiek incydentów związanych z poleceniem zapłaty.

VII. DZIAŁANIA PODEJMOWANE PRZEZ NBP W ZAKRESIE NADZORU NAD SYSTEMAMI PŁATNOŚCI I SYSTEMAMI AUTORYZACJI I ROZLICZEŃ PROWADZONYMI PRZEZ NIEBANKOWYCH AGENTÓW ROZLICZENIOWYCH

W II półroczu 2006 r. NBP realizował zadania w zakresie nadzoru nad systemami płatności wynikające z ustawy o ostateczności rozrachunku w systemach płatności i systemach rozrachunku papierów wartościowych oraz zasadach nadzoru nad tymi systemami, jak również zadania wynikające z ustawy o elektronicznych instrumentach płatniczych.

Do zadań tych zaliczyć można zbieranie i analizowanie danych statystycznych dotyczących rynku kart płatniczych (dane od wydawców kart płatniczych oraz od agentów rozliczeniowych). Dane te zbierane są na podstawie przepisów ustawy o elektronicznych instrumentach płatniczych oraz odpowiednich rozporządzeń wykonawczych do tej ustawy.

Ponadto Narodowy Bank Polski zbierał dane statystyczne na podstawie przepisów rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 23 kwietnia 2004 r. w sprawie sposobu, zakresu i terminów przekazywania przez podmioty uczestniczące w rozliczeniach pieniężnych i rozrachunkach międzybankowych danych niezbędnych do dokonywania przez Narodowy Bank Polski oceny funkcjonowania rozliczeń pieniężnych i rozrachunków międzybankowych (Dz. U. Nr 107, poz. 1139). Podmiotami objętymi przepisami ww. rozporządzenia są: spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe, przedsiębiorcy wykonujący działalność gospodarczą w zakresie wykonywania i pośrednictwa w realizowaniu przekazów pieniężnych krajowych i zagranicznych (np. Western Union, MoneyGram), przedsiębiorcy wykonujący działalność gospodarczą polegającą na pośredniczeniu w przyjmowaniu wpłat na rachunki bankowe (np. BillBird S.A., PIRF, PROSSPOL, Partner, Żabka Polska, TransKasa itp.).

W drugim półroczu 2006 r. NBP analizował rynek pod kątem zgodności działalności niektórych podmiotów gospodarczych z przepisami ustawy z dnia 12 września 2002 r. o elektronicznych instrumentach płatniczych (Dz. U. Nr 169 poz. 1385). W listopadzie 2006 r. skierowane zostało do Prokuratury zawiadomienie o podejrzeniu popełnienia przestępstwa polegającego na prowadzeniu działalności gospodarczej wbrew warunkom określonym w ustawie o elektronicznych instrumentach płatniczych.

Ponadto, w ramach wykonywania zadań w zakresie nadzoru nad systemami autoryzacji i rozliczeń prowadzonymi przez agentów rozliczeniowych niebędących bankami, DSP analizował dokumenty złożone wraz z wnioskiem o wydanie przez Prezesa NBP zgody na prowadzenie systemu autoryzacji i rozliczeń.

W styczniu 2007 r. Prezes Narodowego Banku Polskiego podjął decyzję o wyrażeniu zgody na prowadzenie przez MPAY S.A. systemu autoryzacji i rozliczeń dla płatności mobilnych.

VIII. PROJEKT SEPA

W drugim półroczu 2006 r. szczególnym wyzwaniem dla sektora bankowego było podjęcie prac związanych z przygotowaniem polskiego systemu do wprowadzenia programu SEPA (Jednolity Obszar Płatności w Euro). Krajowe organizacje zrzeszające banki poszczególnych państw należących do obszaru SEPA zobowiązane zostały do powołania krajowych tzw. *SEPA national organisation* – struktury organizacyjnej mającej na celu zarządzanie procesem przygotowania szczegółowego planu wprowadzenia programu SEPA z uwzględnieniem interesów i specyfiki lokalnej. W Polsce ośrodek koordynacji programu SEPA został umiejscowiony w Związku Banków Polskich. Ciałem sterującym programem SEPA zostało SEPA Forum Polska. NBP, wzorem relacji EBC do Payment System Council (EPC), podjął się roli obserwatora oraz „katalizatora” wprowadzanych zmian. Projekt organizacji prac nad programem SEPA był przedmiotem dyskusji na forum Rady ds. Systemu Płatniczego w czerwcu 2006 r.. W trakcie posiedzenia Rady uzgodniono, że przedstawiciele NBP uczestniczyć będą, w charakterze obserwatora, zarówno w SEPA Forum Polska, jak i w pracach grup roboczych, utworzonych w ramach SEPA Forum Polska, do których należy przygotowanie procesu implementacji dla poszczególnych instrumentów płatniczych.

Do najważniejszych działań podjętych, zgodnie z określonym harmonogramem zadań, przez Grupy Robocze (ds.: Infrastruktury, Polecenia Przelewu, Polecenia Zapłaty, Kart i Gotówki), wchodzących w skład struktury SEPA PL należą:

- omówienie dostosowania produktów kartowych do wypracowanych w ramach EPC rozwiązań oraz migracji na EMV,

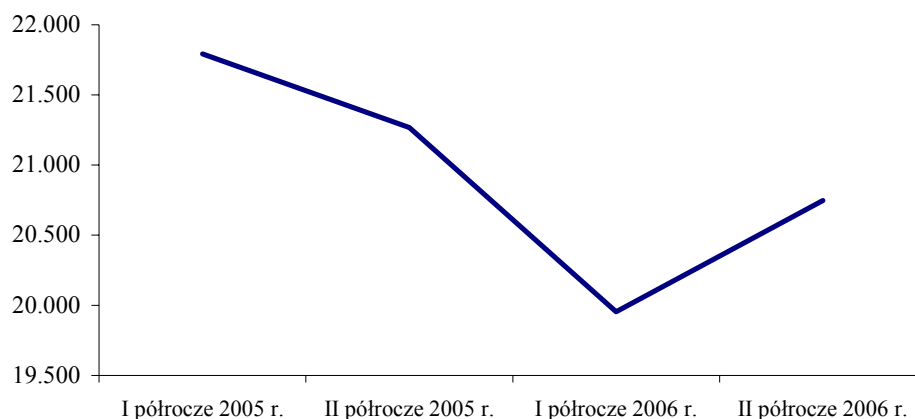
- omówienie interpretacji zapisów w dokumencie SEPA Cards Framework (SCF),
- podjęcie współpracy z przedstawicielem Komitetu Agentów Rozliczeniowych oraz przedstawicielami międzynarodowych organizacji płatniczych VISA i MasterCard,
- przygotowanie repozytorium dokumentów dotyczących polecenia przelewu,
- rozpoczęcie prac nad dokumentem stanowiącym pomoc do oszacowania stopnia gotowości banków do wprowadzania polecenia przelewu SEPA, tzw. Check-lista (lista elementów, jakie powinien wziąć pod uwagę bank oceniając swoją gotowość do SEPA),
- podjęcie prac dotyczących wypracowania stanowiska w kwestii stosowania IBAN w rozliczeniach krajowych,
- rozpoczęcie prac nad dokumentem zawierającym zestaw pytań i odpowiedzi na temat SEPA dla banków, który w założeniu ma być całościowym przewodnikiem o SEPA dla całego polskiego sektora bankowego,
- podjęcie prac nad przygotowaniem dokumentu „mapującego” formaty MT103+ oraz XML,
- przedstawienie rekomendacji odnośnie utworzenia zupełnie nowego produktu polecenia zapłaty SEPA, istniejącego równoległe z krajowym instrumentem,
- przeprowadzenie konsultacji na temat dokumentu „*Categorisation and Disclosure of Additional Optional Services*”, których wyniki przekazane zostały Europejskiej Radzie ds. Płatności,
- omówienie materiałów dotyczących wspólnych polityk Eurosystemu oraz dokonanie analizy rekomendacji dotyczących obrotu gotówkowego w euro.

IX. POZIOM ROZWOJU OBROTU BEZGOTÓWKOWEGO W POLSCE

Poziom obrotu bezgotówkowego jest jednym z najważniejszych mierników rozwoju systemu płatniczego, dlatego też DSP postanowił włączyć tego rodzaju parametr do prezentowanego materiału. Ponieważ „ocena” nie jest materiałem, w którym ten temat powinien być analizowany bardzo szczegółowo, postanowiliśmy oprzeć się na trzech podstawowych i dość ogólnych wskaźnikach. Pierwszy z nich to liczba rachunków bankowych osób fizycznych. Obrót bezgotówkowy jest oparty na różnego rodzaju produktach i instrumentach, dla których podstawową bazą jest rachunek bankowy. Bez otwarcia w banku rachunku, będącego pierwszym etapem zdobycia zaufania klienta do banku, nie ma mowy o przejściu do kolejnych, czyli zachęcaniu klienta do jak największej liczby operacji bezgotówkowych.

Wg danych z Departamentu Statystyki NBP, liczba rachunków bankowych a vista osób fizycznych (bez książeczek oszczędnościowych) od początku 2005 r. przedstawia się następująco:

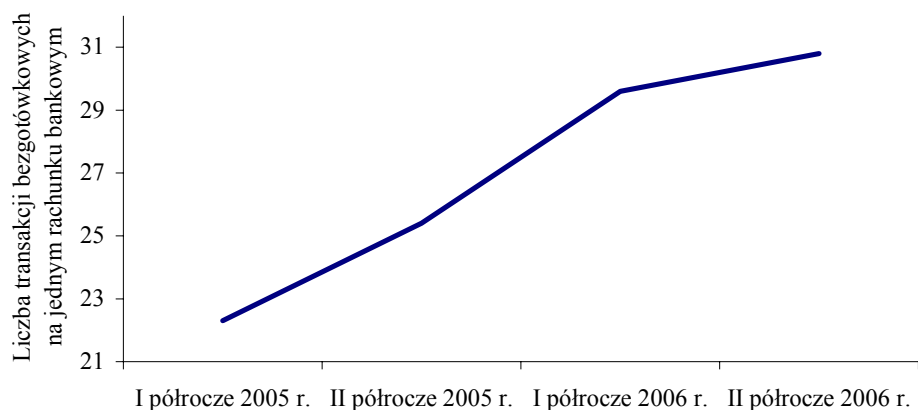
Wykres 9. Liczba rachunków bankowych a vista osób fizycznych (w tys.).

W odniesieniu do liczby rachunków bankowych w ostatnich 2 latach można mówić o lekkim zmniejszaniu ich liczby. Oznaczało to brak możliwości powiększenia bazy dla dalszego rozwoju obrotu bezgotówkowego. Wskaźnik liczby rachunków bankowych na jednego mieszkańca w Polsce wynosi ok. 0,55 i jest bardzo niski w porównaniu do innych krajów UE. Drastyczny spadek liczby rachunków bankowych pomiędzy II półroczem 2005 r. a I półroczem 2006 r. był spowodowany uaktualnieniem liczby rachunków przez jeden z największych banków sieciowych. (zamknięto wiele tzw. „martwych” rachunków). Być może, jeżeli taki sam proces byłby przeprowadzony przez wszystkie banki, liczba faktycznie „aktywnych” rachunków bankowych byłaby jeszcze mniejsza.

Samo posiadanie rachunku nie przesądza jeszcze o tym, że jego posiadacz aktywnie uczestniczy w obrocie bezgotówkowym. Stąd drugi proponowany parametr to liczba operacji bezgotówkowych dzielona przez liczbę rachunków. Do liczby operacji bezgotówkowych zaliczone zostały przelewy realizowane za pośrednictwem KIR S.A. (bez wpłat gotówkowych na rachunki bankowe), przelewy międzyoddziałowe w bankach, transakcje kartami płatniczymi, czekami oraz polecenia zapłaty. W tym miejscu należy wyraźnie podkreślić, że tak liczony parametr jest w rzeczywistości dużo wyższy od faktycznej aktywności posiadacza rachunku, gdyż z ogólnej liczby przelewów realizowanych zarówno w obrocie międzybankowym, jak i międzyoddziałowym nie mamy możliwości wyodrębnienia płatności osób fizycznych od płatności związanych z obrotem gospodarczym. Jednakże, nawet przy tym zastrzeżeniu, jest to pewien obraz aktywności przeciętnego posiadacza rachunku bankowego w Polsce.

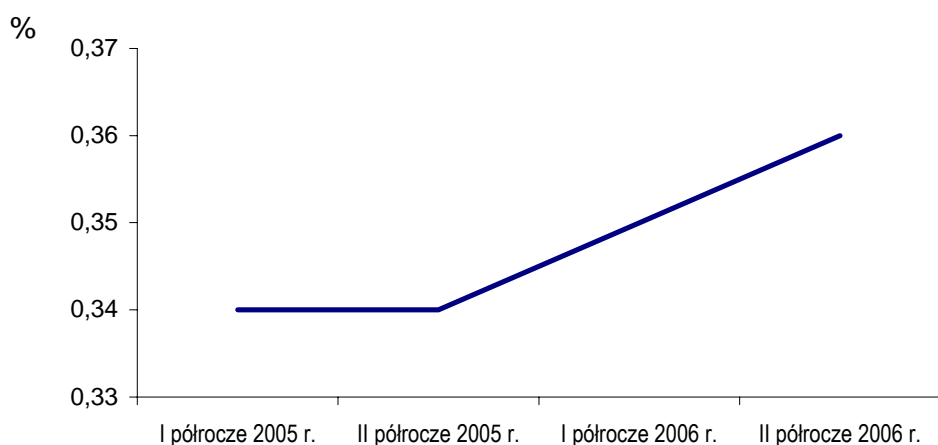
Wykres 10. Liczba transakcji bezgotówkowych na jednym rachunku bankowym.

Jak wynika z wykresu, liczba transakcji bezgotówkowych w przeliczeniu na jeden rachunek bankowy osoby fizycznej w okresie ostatnich 2 lat stale rośnie. Biorąc jednak pod uwagę spadającą liczbę rachunków bankowych w tym samym okresie, obserwujemy proces zwiększania się aktywności tej grupy społeczeństwa, która już zaufała bankom i w coraz większym stopniu korzysta z ich produktów i usług. Na wzrost tego wskaźnika wpływa również rozwój gospodarczy, gdyż płatności osób prawnych są również uwzględniane w liczbie transakcji bezgotówkowych.

Ostatnim parametrem, zdecydowanie bardziej w skali makroekonomicznej, jest udział depozytów gospodarstw domowych w M1, czyli depozytach i pieniądzu gotówkowym w obiegu. Powyższy wskaźnik na przestrzeni ostatnich 2 lat przedstawia się następująco:

Wykres 11. Udział depozytów gospodarstw domowych w M1.

Wskaźnik depozytów gospodarstw domowych do M1 na przestrzeni 2 lat zwiększył się z 0,34 do 0,36, co jest niewielkim, ale pożądanym kierunkiem zmian tego wskaźnika.

Generalnie można stwierdzić, że poziom obrotu bezgotówkowego w Polsce liczony według ww. wskaźników jest relatywnie niewielki i jak widać z przedstawionych danych, na przestrzeni ostatnich 2 lat kształtował się mniej więcej na tym samym poziomie dla dwóch z trzech przedstawionych wskaźników. Zwiększająca się liczba transakcji bezgotówkowych wskazuje (oprócz tego, że udział w tym parametrze mają również osoby prawne), że coraz więcej operacji bezgotówkowych (np. kartami płatniczymi) wykonuje mniej więcej ta sama grupa posiadaczy rachunków bankowych. Proces ten niestety nie rozciąga się na szersze grupy społeczne i dopóki to nie nastąpi, nie będzie można mówić o istotnym zwiększeniu poziomu obrotu bezgotówkowego w Polsce.

PODSUMOWANIE

Funkcjonowanie polskiego systemu płatniczego w II półroczu 2006r. należy ocenić pozytywnie.

Oba krajowe systemy RTGS, będące najważniejszą arterią dla przepływów finansowych w sektorze bankowym, działały sprawnie i bez większych zakłóceń. Podtrzymanie decyzji Zarządu NBP o wejściu NBP do systemu TARGET2 w maju 2008 r. daje dużą szansę na utrzymanie pozytywnych cech polskiego systemu płatniczego (m.in. szybkość rozliczeń, elektronizacja obiegu międzybankowego, automatyzacja rozliczania płatności na rzecz ZUS i urzędów skarbowych) wynikających z utrzymania polskiej infrastruktury płatniczej w warunkach postępującej integracji europejskich systemów płatności.

Systematycznie wzrasta liczba i wartość zleceń płatniczych rozliczanych przez krajowe systemy dla dokonywania rozrachunku w euro (SORBNET-EURO i EuroELIXIR), co potwierdza słuszność decyzji o ich udostępnieniu dla sektora bankowego.

Rozwój rynku kart płatniczych potwierdza, że jest to najbardziej dynamicznie rozwijający się segment rynku rozliczeń detalicznych, co jest zjawiskiem bardzo pozytywnym.

Pomimo ogólnej pozytywnej oceny funkcjonowania polskiego systemu płatniczego, poziom rozwoju obrotu bezgotówkowego nie jest niestety zadowalający. Podstawową barierą jest niska liczba rachunków bankowych osób fizycznych oraz relatywnie mała aktywność tych klientów, którzy już zdecydowali się na otwarcie rachunku.

Sporządził:
Krzysztof Freliszek